

SFERA PARADOKSA

Smokrović, Ana

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Academy of Arts and Culture in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:251:344859>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-19**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Arts and Culture in Osijek](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU U OSIJEKU
ODSJEK ZA LIKOVNU UMJETNOST
STUDIJ LIKOVNE KULTURE

ANA SMOKROVIĆ

SFERA PARADOKSA

ZAVRŠNI RAD

Mentor:

red.prof.art. Božica Dea Matasić

Osijek, 2018.

SADRŽAJ:

1. UVOD.....	1
2. KINETIČKA I INTERAKTIVNA UMJETNOST TE POJAM MOBILA U POVIJESTI LIKOVNE UMJETNOSTI.....	2
3. INTERAKTIVNA INSTALACIJA 'SFERA PARADOKSA' U KONTEKSTU SUVREMENE UMJETNOSTI.....	4
4. SIMBOLIKA ELEMENATA.....	6
5. TEHNIKA I MATERIJALI IZVEDBE.....	7
6. ZAKLJUČAK	9
7. LITERATURA.....	10
8. PRILOZI.....	11
9. SAŽETAK.....	17

1. UVOD

Kinetička instalacija 'Sfera paradoksa' rezultat je istraživanja korištenja simbolike geometrijskih elemenata u likovnoj umjetnosti od povijesti do recentnih radova te njihovog utjecaja na psihu promatrača. Kiparskim poigravanjem predimenzioniranim elementima od laganih materijala stvoren je dojam teške i samim time potencijalno opasne interaktivne instalacije koja može izazvati kako radoznalost, tako i strah i nelagodu.

Strah je jedna od urođenih primarnih emocija, genetski programirana reakcija koja nas u slučaju opasnost potiče na 'borbu ili bijeg'. Upuštanjem u interakciju sa radom 'Sfera paradoksa' promatrač – korisnik može nadvladati ovaj izazov, riskirati stati ispod potencijalno opasne i teške konstrukcije, suočiti se s vlastitim strahom i nizom drugih emocija, primjerice olakšanja i ponosa.

Rad sadrži i elemente mobila – s kružne ploče koja simulira beton vise kvadratići nalik na ogledala. Cijela instalacija visi na užetu koje se koloturom može se spuštati i dizati. Konstrukcija s ručkom nalazi se u podnožju instalacije, a sudionik pomoću te ručke spušta cijeli objekt na željenu visinu, zatvarajući se u 'Sferu paradoksa'.

Ovaj rad propituje interaktivnost, iluzionizam, mobilnost te odnos unutarnjeg i vanjskog prostora u skulpturi, te utjecaj tih elemenata na promatrače odnosno sudionike procesa.

“Građenje, modeliranje i slikanje, po svojoj iskonskoj naravi, oblikuju svoje svjetove u tišini, mimo glasa i riječi. Likovna djela kao rezultat samovanja, čine nas nijemima pred divotom kojom zrače i kojoj se predajemo, te nemamo moć niti nalazimo potrebu da se oglasimo u trenutku milosti koja silazi iz uokvirenih svjetova.”¹

Ključne riječi: simbolika, mobil, osjećaji

¹ Mladen Pejaković, Zlatni rez

2. KINETIČKA I INTERAKTIVNA UMJETNOST TE POJAM MOBILA U POVIJESTI LIKOVNE UMJETNOSTI

U radu 'Sfera paradoksa' koristila sam se kinetičkim, interaktivnim i mobilnim elementima kako bih prikazala metaforu “teškog bremena na našim leđima”. Rad također sadrži intimni aspekt budući da kroz ovu instalaciju kao autorica nastojim podijeliti svoje strahove i proces njihovog oslobađanja s uključenim sudionicima.

“Kinetička umjetnost, umjetnička djela koja se kreću u prostoru ili stvaraju vizualnu iluziju kretanja. U kinetičkoj umjetnosti razlikuju se tri vrste kretanja: (1) stvarno kretanje, mobili, pokretno osvjetljenje, mehaničko strojno kretanje, (2) virtualno kretanje, reakcija promatračevog oka na statične vizualne poticaje, tj. stvaranje optičke iluzije kretanja i vibriranja statične vizualne strukture; (3) kretanje promatrača ispred umjetničkog djela ili manipuliranje dijelovima umjetničkog djela, čime ono mijenja oblik i položaj u prostoru. Ciljevi kinetičke umjetnosti su: (1) razvoj apstraktnih i konstruktivnih mehaničkih metoda u vizualnom oblikovanju kretanja, (2) konstruiranje mehaničkih, svjetlosnih i elektroničkih sustava kao umjetničkog djela, (3) omogućavanje aktivnog perceptivnog udjela promatrača, (4) sinteza vizualnih i dinamičkih umjetno stvorenih sustava u spektaklima, (5) stvaranje prostorno vremenski i vizualno promjenjivog okruženja. Uvođenjem vremenske komponente i transformacijom statičnog likovnog djela u dinamički svjetlosni događaj ili mehanički dinamički objekt kinetičke umjetnosti proširila zamisli skulpture i ambijenta. Zamisli kinetičke umjetnosti ukazuju na modernistički projekt tehničke preobrazbe i estetizacije suvremenog svijeta. Mobilima se nazivaju statične skulpture i objekti čiji se elementi mogu pomicati i premještati, čime se mijenja njihova struktura, prostorni raspored i vizualni izgled.”²

Kinetička umjetnost bila je na svom vrhuncu 1950-ih i 1960-ih godina. Povijest kinetičke umjetnosti ima izvore u luminizmu i avangardnim futurističkim, dadaističkim i konstruktivističkim eksperimentima. Luminizmom se naziva umjetnost komponiranja i konstruiranja dinamičnih svjetlosnih struktura. Luminizam je podvrsta kinetičke umjetnosti, jer se zasniva na kretanju svjetlosti. Fizičko kretanje proglašeno je bitnim aspektom nove estetike u futurističkim manifestima. Počevši od Duchampovog ready-madea pr. ”Kotač bicikla” (1913.) koji je i kinetičko djelo, jer se kotač postavljen na stolicu može okretati. Naum Gabo realizirao je kinetičku skulpturu tako što je u nju uveo i element vremena, pr.

“Uspravni val” (1920.). Već ranije spomenuti Alexander Calder dao je najviše doprinosa kinetičkoj skulpturi. Pred Drugi svjetski rat konstruirao je skulpture koje je pokretalo strujanje

² Miško Šuvaković, Pojmovnik suvremene umjetnosti- Kinetička umjetnost

zraka.

“Skladno uravnotežene konstrukcije načinjene od metalne žice, spojene su i obješene tako da se pokreću i uz najmanje gibanje zraka...Calderove konstrukcije imaju mnogo više života od bilo kojeg gotovog predmeta.”³

Bez Alexandera Caldera pojam “mobil” (eng. mobile-pokretan, pomičan, promjenjiv) ostao bi nam nepoznat, a osim mobilnih skulptura radio je i “stabile”, ne-pomične apstraktne konstrukcije.

Industrijalizacijom, te posebno izumom automobila i likovne umjetnike je sve više zaokupio pokret. Bez izuma automobila teško je uopće zamisliti prošlo stoljeće kao ni ovo u kojemu se nalazimo. Paralelno s tim otkrićima nastala je i kinetička skulptura koju je najviše razradio Alexander Calder.

“Izražavajući se u skulpturi i slikarstvu, težili su čistim i jednostavnim oblicima, nastojali prilagoditi umjetnost duhu vremena i socijalnim gibanjima.”⁴

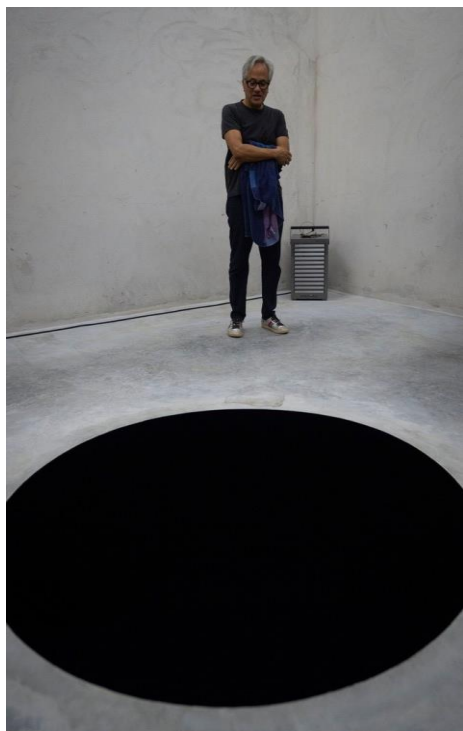
³ H.W. Janson, Povijest umjetnosti, poglavlje o A. Calderu

⁴ <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=32908>

3. INTERAKTIVNA INSTALACIJA 'SFERA PARADOKSA' U KONTEKSTU SUVREMENE UMJETNOSTI

Instalacija je dobila naziv ‘Sfera paradoksa’ zbog svog oblika i prividne težine, ali i interakcije s posjetiteljima. Izraz “paradoks” prema grčkom znači neočekivan iskaz koji je suprotan uobičajenomu mišljenju ili očekivanju. Izraz “paradoks” prema grčkom znači neočekivan iskaz koji je suprotan uobičajenomu mišljenju ili očekivanju. “Paradoks: (1) oblik ponašanja, govor, tekst ili slika koja prikazuje naizgled nemoguću i nevjerojatnu situaciju, suprotnu iskustvu i znanju, a ipak istinitu; (2) govor, tekst ili slika koja izgleda istinita, sukladna iskustvu i znanju, ali je neistinita i ne odgovara prirodnom ili uobičajenom poretku stvari. Paradoks je odlika originalnog stvaralačkog mišljenja kojim umjetnik prekoračuje granice racionalnosti i uobičajene umjetničke prakse i doseže umjetničke rezultate koje racionalnim putem ne bi dosegno (romantičarski koncept paradoksa)”⁵

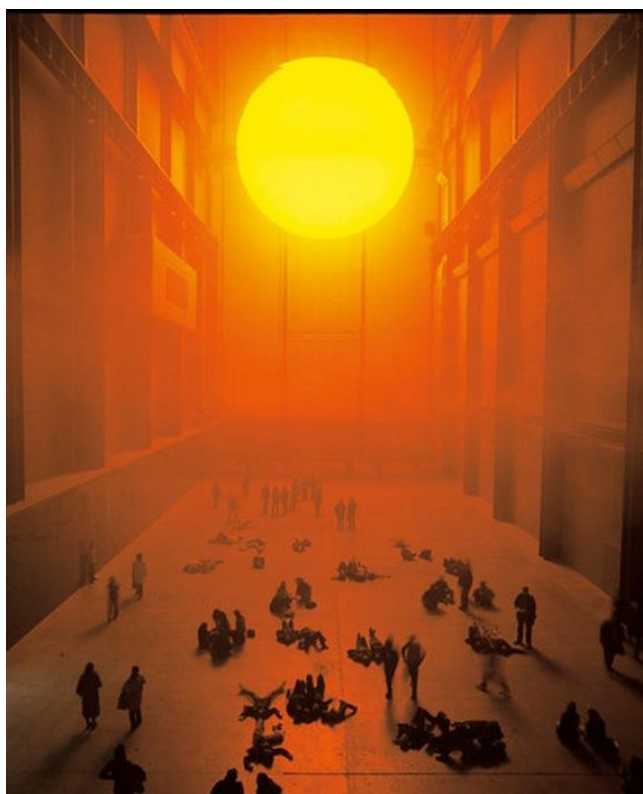
Za izradu ove instalacije najviše me nadahnuo britanski kipar Anish Kapoor sa svojom instalacijom “Descent Into Limbo”. Umjetnik je u temelje portugalskog muzeja ukopao rupu duboku oko 2,5 m, obojenu crnim pigmentom Vantablack, od koje se odbija jako malo svjetlosti, što stvara impresiju portala odnosno rupe bez dna. Ta je boja toliko crna da nemamo dojam treće dimenzije, nego cijela rupa izgleda naslikano. Takva vrsta paradoksa me najviše inspirirala za izradu moga rada.

Slika 1. Anish Kapoor pored svoje instalacije ‘Descent Into Limbo’

⁵ Miško Šuvaković, Pojmovnik suvremene umjetnosti- Paradoks

Olafur Eliasson, danski umjetnik, poznat po svojim velikim instalacijama u kojim se bavi elementima kao što su svjetlost, voda i temperatura zraka, također mi je bio inspiracija za 'Sferu paradoksa'. 2003. godine napravio je instalaciju pod nazivom 'The Weather Project' koju je izložio u Tate Modernu u Londonu. Na stropu galerije postavio je ogledalo u kojem su ljudi sebe vidjeli kao sitne točkice u odnosu na svjetlosnu instalaciju koja simbolizira Sunce. također poigrao se i sa zrakom u prostoru, puštao je maglicu vode pomiješane sa šećerom. Posjetitelji galerije bi ležali ili sjedili na podu, uživajući u ovakvoj reprezentaciji Sunca. Najviše me se dojmio način na koji je umjetnik interaktivno utjecao na posjetitelja, te sam to željela primijeniti na svome radu.

Slika 2. Olafur Eliasson, 'The Weather Project', 2003.

4. SIMBOLIKA ELEMENATA

Rad sa sastoji od tri osnovna dijela; velike kružne ploče, obodno obješenih nizova kvadratića i metalne konstrukcije.

Krug i kugla predstavljaju dvodimenzionalni i trodimenzionalni prikaz istog pojma, pa iz tog razloga imaju i sličnu simboliku. Krug nema početak ni kraj pa je univerzalni simbol potpunosti, vječnosti i savršenstva. Predstavlja žensko načelo, vode koje teku oko Zemlje te životni krug. “Mnoge religije izjednačavaju krug s nebeskim svodom te kretanjem zvijezda i planeta. Krug za hinduiste predstavlja rođenje, smrt i ponovno rođenje, a za budiste je simbol kotača zakona.”⁶

Simbolika kvadrata i kocaka je povezana isto kao što je slučaj i kod kruga i kugle; također se radi o dvodimenzionalnom i trodimenzionalnom prikazu istog pojma. Za razliku od kruga koji je simbol kretanja i dinamičnosti, četverokut ili kocka označavaju stanku ili prestanak, što nije uvijek negativno već može označavati postojanost i trajno savršenstvo. “Kvadrat u kozmologiji brojnih kultura predstavlja zemlju i četiri strane svijeta. U islamskoj filozofiji četverokut je simbol srca na koje mogu utjecati četiri sile: božanska, anđeoska, ljudska i vražja.”⁷

Zrcalo je danas tek predmet svakodnevne upotrebe, ali je od davnina sastavni dio mitova, legendi i dječjih priča. Pojavljuje se kao čarobno zrcalo koje može prikazati slike događaja iz prošlosti ili onih iz budućnosti, kao i događaje s udaljenih mjesta u sadašnjosti. Zrcalo se oduvijek povezivalo s Mjesecom, dušom i proricanjem, jer se kao i na površini vode na zrcalu odgovori na postavljena pitanja čitaju kroz odraze. No, ono što se vidi u zrcalu ne ovisi o zrcalu samom, već o onome tko u njega gleda.

“Poput Sunca, poput Mjeseca, poput vode, poput zlata, budi jasno i blistavo i odražavaj ono što nosiš u srcu.”

(natpis s kineskog zrcala)

'Sfera paradoksa' je mobil kružnog oblika. Krug sam odabrala jer je savršeni element koji se često pojavljuje u povijesti likovne umjetnosti i simbolizira nebeski dar, simbol je savršenstva, cjelovitosti i sinonim za cjelovite osobe. S kružne ploče obodno vise nizovi kvadratića. Kvadrat je simbol stabilnosti, strukture, zajednice, smjera, pouzdanosti i balansa. Kvadrat za razliku od kruga daje osjećaj nepromjenjivosti i tu pronalazim paradoks u 'praćenju' oblika kruga kvadratima. Spuštanjem instalacije na sebe posjetitelj se nalazi u svojevrsnom cilindru – kružnom prostoru kojeg omeđuju upravo ti kvadratići.

⁶ Signs&simbols, Profil Multimedija, 1. izdanje Zagreb, Hrvatska, listopad 2010.

⁷ Signs&simbols, Profil Multimedija, 1. izdanje Zagreb, Hrvatska, listopad 2010.

5. TEHNIKA I MATERIJALI IZVEDBE

Kružna ploča koja nosi kvadrate izvedena je od dijelova stiropora koje sam izrezala u željeni oblik, te iz dijelova drvofiksom spojila u cjelinu. Zatim, kako bih ju dodatno učvrstila, cijelu ploču kaširala sam novinskim papirom i drvofiksom u dva sloja, a zatim sve još jednom kaširala gazom. Krenula sam od ideje da se poigram laganim materijalom kao što je stiropor te ga vizualno pretvorim u nešto što percipiramo kao težak predmet. Tako sam došla na ideju da pomiješam drvofiks i cement, a zatim tu smjesu nanese na kaširanu ploču čija hrapava tekstura dodatno drži cement na mjestu. Time sam postigla da kružna ploča djeluje kao da je odlivena u cementu. Stiropor je i dalje ostao lagan, ali tako čvrst da ga je bilo vrlo teško naknadno bušiti. Kvadrate sam izrezala od ljepenke u formatu 10 x10 cm. Svaku pločicu sam zaštitila akrilnom emulzijom, te ju obojila zrcalnim autolakom u dva sloja. Zbog teksture same ljepenke rezultat je bio dojam zamagljenog zrcala koje i dalje jako odbija svjetlost. Zatim sam dugačku željeznu cijev izrezala i zavarila od nje konstrukciju koja drži cijelu instalaciju i omogućava njeno podizanje i spuštanje na visinu koju sudionik sam odredi. Srećom, greda stropne konstrukcije imala je dvije kuke na koje sam postavila već gotove kotačiće, a još jedan sam morala učvrstiti u zid pored kako bih jednako rasporedila težinu. Konstrukciju koju sam prethodno napravila, pričvrstila sam direktno u pod ispod prvog kotačića na gredi. Kružnicu sam probušila, provukla kroz nju četiri tanka užeta jednake duljine i spojila ih s jednim čvršćim užetom koje prolazi kroz sve kotačiće do konstrukcije u podu. Zatim sam ga svezala na držač koji ne prolazi kroz konstrukciju i izgleda poput onih na spravama za vježbanje. Kada sam tako postavila kružnicu da visi sa stropa došao je red na kvadrate. Vezala sam ih silkom po dva ili tri u stupcu tako da se međusobno ne dodiruju ali opet popunjavaju prostor stvarajući svojevrsnu cilindričnu opnu.

Prostor doživljavamo kroz tri dimenzije: širinu, dužinu i visinu, ali i kroz nizanje doživljenih trenutaka u određenom trajanju zbog čega možemo dodati i vrijeme kao četvrtu dimenziju prostora. Albert Einstein je rekao da su prostor i vrijeme kao jedan, nedjeljiv pojam. "Sav je prostor u umjetnosti stvoren. Svijet je, dakle, suspendiran, jer ga ukidaju svojevolumni, slobodni, nužni postulati forme načelno zadani posteljičnim slojem likovnog djela: njegovim formatom. Dvodimenzionalan, trodimenzionalan ili multidimenzionalan, kakav je u kazalištu, filmu i u još nekim vizualnim medijima, format je uvijek formativan. Format je morfo-genetsko polje. U njega su vlastiti zakoni. Zadan je vlastitim sklopom, okružen je okružujući."⁸

⁸ Mladen Pejaković, Zlatni rez

‘Sfera paradoksa’ pokušava ukazati da nije sve onako kako nam se čini na prvi pogled. Isprva nam se cijela ova instalacija čini teškom, jer poznajemo materijale kao što je beton. Pronalazim paradoks u tome što mobili zbog svoje pokretljivosti strujanjem zraka djeluju lagano, a ja stavljam 'betonsku' ploču koja je 'teška' i visi na 'jadnim' špagama dok apeliram na promatrača da on bude taj koji će kroz hrabru interakciju pokrenuti ovaj objekt. Ovakvo poigravanje s materijalima i vizualnom stvaranju težine i dalje budi u gledatelju strah. Dok sudionik sam ne stane ispod mobila i spusti ga na sebe može osjećati odbojnost, ali kada to napravi, primjećuju samo kvadratiće u kojima vidi sebe i svjetlucanje zbog odbijanja svjetlosti, kao da se nalazi u nekoj drugačijoj sferi. Radeći ovaj mobil puno sam razmišljala o tom odnosu unutarnjeg i vanjskoga u skulpturi, te kako takav prostor utječe na promatrača kojeg na kraju pozivam da bude aktivni sudionik u samoj instalaciji.

6. ZAKLJUČAK

‘Sfera paradoksa’ je interaktivna mobilna instalacija koja propituje osobne granice ugone i izazova. Iluzionističkim poigravanjem materijalima netipičnim za kiparsko izražavanje pomaknula sam i granice u poimanju mogućnosti vlastitog izražavanja u mediju trodimenzionalnog oblikovanja.

Osim samog izazova izrade ovako kompleksnog rada te njegove uspješne realizacije, najveće mi je zadovoljstvo što sam učinila ‘Sferu paradoksa’ mobilnom instalacijom koju pokreće čovjek, a ona zauzvrat pokreće osjećaje u čovjeku.

Kroz ovakvo iskustvo može se graditi vlastiti umjetnički izraz i identitet. Proces rada na ‘Sferi paradoksa’ omogućio mi je da se izrazim i dodatno proširio polje mogućnosti mog budućeg stvaralaštva.

7. LITERATURA

- Šuvaković, M.(2005.), *Pojmovnik suvremene umjetnosti*, Horetzky, Zagreb, 2005.
- Janson, H. W., Janson, A. F., *Povijest umjetnosti*, peto obnovljeno izdanje- s dopunom za Hrvatsku, za Hrvatsku Stanek d.o.o, Varaždin, 2013.
- Pejaković, M., *Zlatni rez*, Art studio Azinović d.o.o, Zagreb
- Grupa autora, *Signs & Symbols*, za Hrvatsku Profil Multimedija, 1. izdanje, Zagreb, listopad 2010.
- Časopis, Nova Akropola, za boljeg čovjeka i bolji svijet
- Baal-Teshuva, J., *Alexander Calder 1898. - 1976.*, Verlag Taschen, Koln, 2002.
- Guerrero, P. E., *Calder at Home. The Joyous Environment of Alexander Calder*, Stewart, Tabori & Chang, New York 1998.
- http://www.artcyclopedia.com/artists/calder_alexander.html
- <http://www.calder.org/>
- <http://www.hrleksikon.info/>
- <http://www.zarez.hr/clanci/sve-je-pokret-dakle-sve-je-staticno>
- <http://pogledaj.to/player/kineticka-umjetnost/>
- <http://www.olafureliasson.net/>
- <http://anishkapoor.com/>

8. PRILOZI

9. SAŽETAK

Kinetička instalacija ‘Sfera paradoksa’ rad je koji propituje interaktivnost, iluzionizam, mobilnost, odnos unutarnjeg i vanjskog prostora u skulpturi te utjecaj svih tih elemenata na promatrače odnosno sudionike procesa. Kiparskim poigravanjem predimenzioniranim oblicima od laganih materijala stvoren je dojam teške i samim time potencijalno opasne situacije koja može izazvati kako radoznalost, tako i strah i nelagodu.

Rad također sadrži intimni aspekt dijeljenja osobnih strahova i procesa njihovog oslobađanja s uključenim sudionicima. ‘Sfera paradoksa’ pokušava ukazati da nije sve onako kako nam se čini na prvi pogled. Simbolizam korištenih geometrijskih oblika te sam naziv dodatno naglašavaju tu poruku.

Izrada ‘Sfere paradoksa’ bila je kompleksna. Najveće zadovoljstvo mi je pružilo što sam imala priliku uspješno realizirati mobilnu instalaciju koju pokreće čovjek, a ona zauzvrat pokreće osjećaje u čovjeku.